

Monografijos apie lietuvininkų etninę muziką mokslinė vertė

Lina Petrošienė. Lietuvininkų etninė muzika: tapatumo problemos. Monografija. – Klaipėda; Klaipėdos universiteto leidykla, 2007.

Neseniai Lietuvos etnologus ir folkloristus nudžiugino etnologijos mokslų daktarės Linos Petrošienės monografija „Lietuvininkų etninė muzika: tapatumo problemos“. Monografijos įvade dr. L. Petrošienė rašo, kad „lietuvininkų etninio tapatumo problemą nuo seno kėlė ir gvildeno įvairių sričių mokslininkai: istorikai, kalbininkai, archeologai, sociologai, etnologai ir kt. Etnomuzikologinių tyrinėjimų srityje lietuvininkų etninei muzikai, lyginant su kitais Lietuvos etnografiniais regionais, skirta nemaža dėmesio. Tačiau lietuvininkų etninio ir kultūrinio tapatumo klausimas, jį siejant su etnine muzika, bemaž nenagrinėtas“ (7–8 p.). Šioje lakoniškoje, pagal disertaciją parengtos monografijos anotacijoje nusakyta atlikto darbo esmė.

XVIII–XIX a. lietuvių etninės muzikos ypatybes bandė aprašyti ir nagrinėti nelietuvių kilmės autoriai bei kai kurie XX–XXI a. mokslininkai. Jų tyrinėjimuose lietuvininkų etninės muzikos ir etninio tapatumo santykio problema paminima, bet nuodugniai netyrinėjama, o Lina Petrošienė, remdamasi savo atliktų tyrimų duomenimis, pasiryžta suformuluoti mokslinę problemą, apimančią keletą aspektų: „ar lietuvininkus, kaip etninę grupę, galima identifikuoti remiantis etninės muzikos duomenimis, rasti jų bendrumų ir skirtumų su kitais lietuviais; ar etninė muzika gali būti vienas etninio ir kultūrinio tapatumo požymių; kaip kinta regiono autochtonų muzikinis folkloras, lyginant XIX ir XX amžiais užrašytų dainų melodijų medžiagą ir jos egzistencinį kontekstą“ (8 p.).

Mokslinės problemos aktualumas, jos gyvybingumas nekelia abejonių. Tarp autorės pristatomų mokslininkų darbų šios problemos aspektų pristatymas yra ypač reikšmingas.

Problemos pagrindimas racionalus. Tyrimo objektu pasirenkama lietuvininkų muzika, ją gretinant su lietuvių, Lietuvos pajūryje gyvenančių latvių kilmės kuršininkų, vokiečių ir dalies lenkų (mozūrų, kašubų), latvių liaudies dainomis.

Problemos esmę atitinkančios metodologinės nuostatos aiškintinos kaip kryptingas ir racionalus kelias einant prie tikslo – išnagrinėjus lietuvininkų melodijų stiliškumą ir ypatybes, palyginus jas su kitų Lietuvos regionų ir vokiečių bei dalies lenkų (mozūrų ir kašubų) dainų melodikos bruožais, nustatyti lietuvininkų etninės grupės etninį ir kultūrinį tapatumą. Logiškai suformuluoti tyrimo tikslui pasiekti keliami uždaviniai: pirma, išnagrinėti lietuvininkų dainų melodijų stiliškumą; antra, lietuvininkų dainų melodijas palyginti su kitų Lietuvos etninių grupių – dzūkų, suvalkiečių, žemaičių, kuršininkų bei vo-

kiečių, lenkų (mozūrų ir kašubų) melodijomis; trečia, remiantis rašytiniais ir archyviniais šaltiniais, išnagrinėti lietuvininkų dainavimo tradiciją šeimos, kalendoriniuose, darbo papročiuose bei ketvirta, apžvelgti geopolitinę (istorinę, politinę, ekonominę, socialinę, konfesinę) įtaką lietuvininkų dainavimo tradicijai ir jos raidai. Motyvuotas tyrimo metodų parinkimas: istorinis-lyginamasis, sisteminės ir kartografinės analizės, tipologinis, komparatyvinis, biografinis bei statistinis. Visa, kas užsimota atlikti, tarnauja galutiniam rezultatui siekti, hipotetiniams teiginiams patvirtinti: „lietuvininkai, remiantis etninės muzikos duomenimis, yra etnokultūrinio ploto, kuris laikomas vienbalsumo dominavimo arealu Lietuvoje (mažoji Lietuva, Dzūkija, Suvalkija), dalis, pasižyminti savitais lokaliniais bruožais, kuriuos galėjo lemti kadaise Mažosios Lietuvos teritorijoje gyvenusių genčių (skalvių, nadruvių, kuršių) substratas“ (11 p.).

Kalbant apie atskirų monografijos skyrių vidinius ryšius, loginį santykį, vietą visoje darbo struktūroje, turinio mokslinę kokybę moksliniu požiūriu pasakytina, jog tai kokybiškai atliktas darbas.

Pirmasis skyrius turinio atžvilgio parašytas puikiai. Remdamasi muzikų teoretikų B. Aleksejevo ir A. Miadosejevo, R. Apanavičiaus, G. Četkaskaitės bei R. Sliužinsko darbais, dr. L. Petrošienė pristato lietuvininkų dainų melodijų tyrinėjimo metodologinius principus.

Pripažindama XIX a. straipsnių ir studijų autorių (E. Gizevijaus, F. A. Gotholdo, F. Kuršaičio, L. A. Burgo-Diukudrės, Ch. Barčo, L. Nasto), taip pat XX a. rašiusių apie lietuvininkų etninę muziką (Z. Slavinsko, J. Žilevičiaus, J. Čiurlionytės, R. Apanavičiaus) teiginius ir nuostatas, dr. L. Petrošienė drąsiai ieško lietuvininkų dainų dermių ypatybių. Tuo pagrindu sudaromos *Mažorinių ir minorinių melodijų melodinių tipų, Mažosios Lietuvos melodinių tipų klasių sandoros, Kintamų dermių melodijų moduliacijų krypčių, Kintamų dermių melodijų nukrypimų krypčių, Tonacinių moduliacijų krypčių, Tonacinių nukrypimų krypčių, Derminių-tonacinių moduliacijų krypčių, Derminių-tonacinių nukrypimų krypčių* bei *Mažosios Lietuvos melodijų kintamųjų dermių santykinių skaičių* lentelės. Lentelių turiniai pagrindžiami 93 natų pavyzdžių analize. 19 kartografinių žemėlapių pristato lietuvininkų etninės muzikos sričių raidos kaitas. Reikia akcentuoti, kad tarp gausybės natų, lentelių ir kartografinių žemėlapių pavyzdžių išsiskiria ir Mažosios Lietuvos tarmių tyrinėjimai. Sugretinusi etnomuzikologijos ir kalbotyros duomenis dr. L. Petrošienė pastebi, kad dvi Mažosios Lietuvos dainų melodikos sritys beveik sutampa su Mažosios Lietuvos tarmių ribomis.

Dr. Lina Petrošienė **antrąjį monografijos skyrių** paskiria Mažosios Lietuvos ir kitų Lietuvos etninių regionų (suvalkiečių, veliuoniškių, dzūkų, žemaičių, kuršininkų) bei kaimyninių šalių (lenkų – mozūrų ir kašubų) dainų melodikos lyginamiesiems tyrimams. Lyginimams pateikiama arti 100 dainuojamosios tautosakos natų pavyzdžių. Šiandien muzikologijos moksle tai yra gana originalu ir nauja.

Monografijos autorė, remdamasi *Lietuvininkų, kuršininkų, latvių ir Latvijos Kuržemėje užrašytų dainų melodijų diapazono* ir *Lietuvininkų ir kitų etninių grupių dainų melodijų skaičiaus ir dermių santykio* lentelėmis, pristato atliktą Mažosios Lietuvos etninių grupių dainų melodikos analizę, kuri parodo, kad daugiausia panašumų yra tarp lietuvininkų ir suvalkiečių bei vakarų aukštaičių veliuoniškių dainų. Dzūkų ir lietuvininkų melodijų

stilstika, etninių dainų repertuaras (mintyje turimi žanrai), nors turi nemažai panašumų (monodija ir jai būdingi intonaciniai elementai), vis dėlto gerokai skiriasi. Žemaičių, kuršininkų ir lietuvininkų melodikos sąveika gana menka, čia būdingesnis tiesioginis repertuaro perėmimas. Vokiečių, lenkų ir lietuvininkų melodijų panašumai yra minimalūs.

Antrame monografijos skyriuje atlikto tyrimo metodologija yra aiški, konkreti, išbaigta, sisteminga bei motyvuota. Tai turi reikšmės ir rezultatų patikimumui, liudijančiam, kad į etnologijos mokslą atėjo visais atžvilgiais – dalykiniu, metodologiniu, asmenybinu – pasirengusi mokslininkė.

Trečiasis skyrius skiriamas lietuvininkų etninio ir kultūrinio tapatumo raiškai atskleisti. Čia autorė pirmiausia konstatuoja, kad etninė muzika lietuvininkų papročiuose priklausė nuo vietos Konfesinės Bažnyčios pasaulėžiūros. Autorė, būdama gana gerai susipažinusi su vietos Bažnyčios požiūriu į lietuvininkų etninę muziką, kruopščiai ieško jos sąsajų su kitais mokslais.

Etnologijos ir folkloristikos programų vykdytojams Lietuvos universitetuose reiktų atkreipti dėmesį į dr. Linos Petrošienės pateikiamas įžvalgas apie lietuvininkų dainavimo papročius šeimos (vestuvių, gimtuvių ir krikštynų, laidotuvių), kalendorinių (advento, Kalėdų, Naujųjų metų, Trijų karalių, Užgavėnių, Velykų, Joninių) bei darbo (rugiapjūtės, linamynio, kūlimo, žvejybos) švenčių metu.

Evangeliskosios teologijos programos puoselėtojams Klaipėdos universitete būtų naudinga pasiremti monografijos autorės pateikiama išvada: „lietuvininkų kalendorinius papročius ypač veikė bažnyčios įtaka. Pagrindinė apeigų dalis buvo pamaldos, giesmių giedojimas bažnyčioje ir namie. Linksmybės, susibūrimai su dainomis ir šokiais, jei tokių ir būdavo, vykdavo tik antrą arba trečią švenčių dieną“ (229 p.).

Vertėtų stabtelėti prie skyrelio „Lietuvininkų etninės muzikos, etninio ir kultūrinio tapatumo sąsajos“. Jame remiamasi autoritetingais užsienio mokslininkų tyrimais ir pozicijomis. Monografijos autorė tai daro kalbėdama apie lietuvininkų dvasinius gyvenimo momentus, kurių raiškai įtakos turėjo vietos Bažnyčia, politika, ekonomika bei švietimas. Remdamasi politinio ir ekonominio bei religinio (Evangelikų Liuteronų Bažnyčia) gyvenimo įtakos lietuvininkų dvasinei kultūrai istoriniais ir archyviniais duomenimis, dr. L. Petrošienė atskleidžia lietuvininkų etninės muzikos ir etninio bei kultūrinio tapatumo sąsajas. Autorės atliktas tyrimas parodė, kad Evangelikų Liuteronų Bažnyčia buvo lietuvių kalbos saugotoja Mažojoje Lietuvoje: „Tačiau kalba nėra vienintelis etninės tapatybės požymis. <...>. Bažnyčios, ypač surinkimų nuostata prieš lietuviškas dainas ir yra viena priežasčių, kodėl lietuvininkai beveik nebedainuoja senųjų dainų, o jų senovinė instrumentinė muzika ir šokiai visiškai išnyko“ (261 p.).

L. Petrošienės parašyta monografija „Lietuvininkų etninė muzika: tapatumo problemos“ rodo, jog mokslininkė turi valios ir pašaukimo moksliniam darbui, moka atrinkti ir surasti esmingiausius, su problema susijusius dalykus, grupuoti, interpretuoti, lyginti, abstrahuoti, lakoniškai ir esmingai išsakyti mintis, laikosi mokslinio tyrimo etikos principų. *Mokslinis pagrįstumas kaip principas* yra vienas ryškiausių monografijos turinio, nuostatų, tyrimo metodologijos, visos darbo visumos, jo logikos principas. Tai akivaizdžiai parodo monografijos išvados, kuriuose lietuvininkų etninio tapatumo problemos sprendimai ryškiausiai atsiskleidžia per etninę muziką etnomuzikologiniu aspektu, dainavimo

vieta, reikšme tradiciniuose papročiuose. Tyrimo rezultatai pagrindžia darbo pradžioje iškeltą hipotezę, kad „lietuvainikai yra lietuvių etninė grupė, kuriai būdinga savita etninė savimonė. Ilgainiui lietuvininkų gyvenimas ne Lietuvos valstybėje, esama politinė-ekonominė, švietimo sistema, konfesiniai ypatumai vis labiau juos skyrė nuo likusios lietuvių dalies“ (11 p.).

Reikia pažymėti, kad dr. Lina Petrošienė yra Mažosios Lietuvos lietuvininkų muzikinės kultūros problemų mokslinio tyrimo mokyklos, kurios siela yra profesorius Romualdas Apanavičius, auklėtinė.

Monografijos pasirodymas teikia vilčių, kad joje pateikta medžiaga sudomins Mažosios Lietuvos tyrinėtojus ir taps raktu naujiems tyrinėjimams.

Prof. habil. dr. Alfonsas Motuzas